

Methode

LOKALE EFFECTMETING VAN BIBLIOTHEKEN

Meervoudig verantwoorden

Aan de slag

Het traject 'Meervoudig verantwoord' volgt twee sporen.

Het eerste spoor gaat over toedelen van kosten:

- Handreiking 'Toedelen van kosten'
- Methode 'Kostprijsberekening voor bibliotheken'

Het tweede spoor gaat over het meten van effecten:

- Handreiking 'Uitvoeren van effectmeting'
- Methode 'Lokale effectmeting van bibliotheken'
- Hulpmiddelen 'Lokale effectmeting'

Met dank aan

Onze dank gaat uit naar stuurgroep 'Meervoudig verantwoord' met Francien van Bohemen, Jos Debeij, Peter van Eijk en Hans van Velzen en de projectgroep 'Meervoudig verantwoord' met Eric de Haan, Astrid Vrolijk, Mariet Wolterbeek, Henk van Son, Herman Horst en Wim Schouten.

Ook bedanken wij de deelnemende bibliotheken voor hun inzet op dit terrein. Deelnemende bibliotheken aan de proeftuin 'Kostentoedeling':

- Bibliotheek Angstel, Vecht en Venen;
- Bibliotheek Hoorn;
- en Bibliotheek Rotterdam.

Deelnemende bibliotheken aan de proeftuin 'Lokale effectmeting':

- Bibliotheek Angstel, Vecht en Venen;
- Bibliotheek Het Groene Hart;
- Cultura;
- Bibliotheek Eemland;
- Bibliotheek Idea;
- Bibliotheek Lek & IJssel;
- Bibliotheek Midden-Brabant;
- OBA;
- Stadkamer;
- en Bibliotheek Z-O-U-T.

Speciale dank aan projectleiders Peter van Eijk en Edwin van der Zalm.

Colofon

Redactie: Edwin van der Zalm (Van der Zalm Advies & Management)

Eindredactie: Barbara Rudz (VOB)

@ Uitgave van Vereniging van Openbare Bibliotheken en Koninklijke Bibliotheek

Utrecht, 2018

INHOUD

Standaard methode voor lokale effectmeting	2
Effectmeting	2
Stappen methode voor effectmeting	3
Stap 1: Kies gemeentelijke doelen	3
Stap 2: Kies een activiteit en beschrijf effecten	3
Stap 3: Bepaal je instrument en bijbehorende indicator	4
Stap 4: Pas een bestaand instrument aan of maak er zelf een	4
Stap 5: Test het instrument bij je doelgroep en pas het eventueel aan.....	4
Stap 6: Voer de meting uit.....	5
Stap 7: Verwerk de resultaten	5

STANDAARD METHODE VOOR LOKALE EFFECTMETING

Het werk van de bibliotheken wordt door gemeenten niet meer als vanzelfsprekend beschouwd. Voor afspraken van bibliotheken met gemeenten over prestaties en financiering is daarom inzicht nodig in zowel de kosten als de opbrengsten van de activiteiten van bibliotheken.

EFFECTMETING

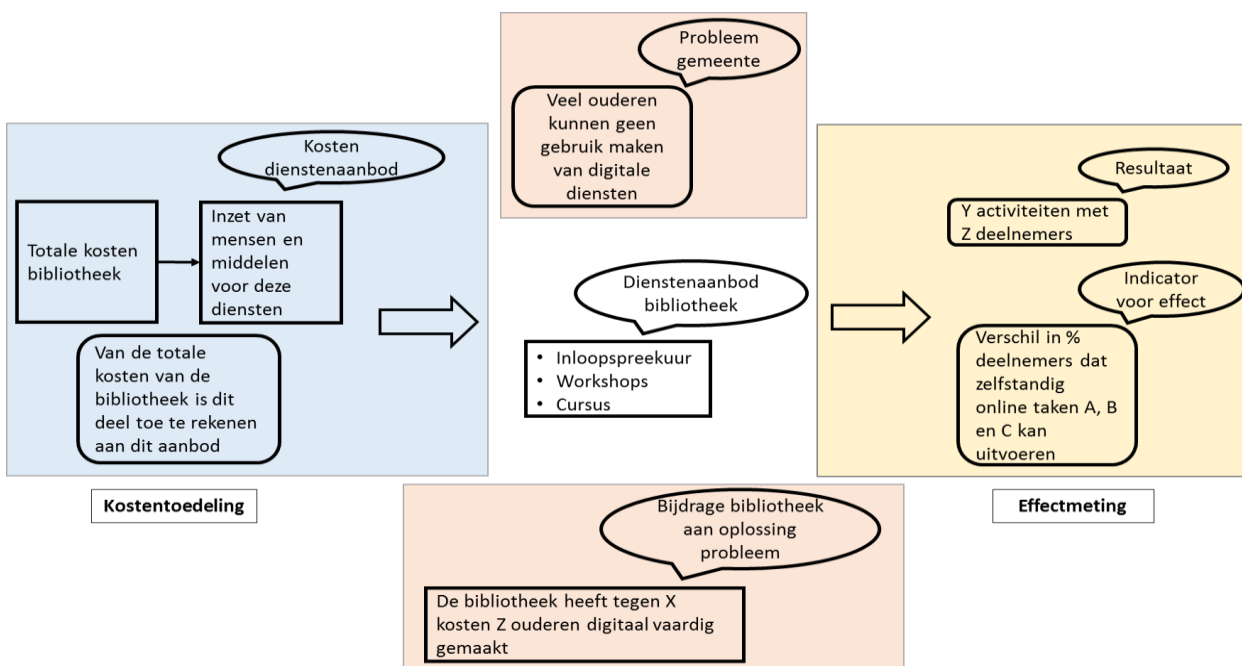
Opbrengsten of effecten zijn de gewenste veranderingen die je bij deelnemers aan een activiteit tot stand wilt brengen. Het gewenste effect bijvoorbeeld voor deelnemers aan een Taalhuis is dat hun taalbeheersing beter wordt.

Voor het aantonen van die effecten kunnen bibliotheken gebruik maken van de resultaten van landelijk onderzoek door de KB. Wanneer er geen toepasbaar onderzoek beschikbaar is kunnen bibliotheken aan lokale effectmeting doen. Voor de uitvoering van lokale effectmeting is op initiatief van de VOB een standaard methode ontwikkeld. BiSC heeft gezorgd voor de ontwikkeling van bijpassende hulpmiddelen.

Startpunt voor die effectmeting is zoveel mogelijk de doelen van gemeenten. Effectmeting laat dan zien hoe de bibliotheek met haar activiteiten bijdraagt aan het bereiken van die doelen. Een voorbeeld daarvan in een schema:

De kern van effectmeting is:

- Kies welke effecten je wilt bereiken bij personen en in de gemeenschap
- Bepaal met welke activiteiten dit mogelijk is
- Meet of je activiteiten de gewenste effecten hebben

Model effecten verantwoord

STAPPEN METHODE VOOR EFFECTMETING

Wanneer je een effectmeting gaat uitvoeren doorloop je de volgende stappen:

1. Kies de gemeentelijke doelen waarvoor je effecten wilt gaan meten.
2. Kies een activiteit die bij deze doelen hoort en beschrijf de effecten.
3. Bepaal je instrument en de bijbehorende indicator.
4. Pas een bestaand instrument aan of maak er zelf een.
5. Test het instrument bij je doelgroep en pas het eventueel aan.
6. Voer de meting uit.
7. Verwerk de resultaten.

Hier volgt een toelichting op de stappen.

STAP 1: KIES GEMEENTELIJKE DOELEN

Voor de gemeentelijke doelen waarvoor je aan effectmeting gaat doen kun je het beste gebruik maken van goedgekeurde beleidstukken van de gemeente, zoals een collegeprogramma of een nota over het educatief of sociaal domein. Kies voor doelen waar de activiteiten van je bibliotheek goed bij aansluiten. Als hulpmiddel voor deze stap kun je gebruik maken van:

- een tabel met *Voorbeelden van gemeentelijke doelen met activiteiten en effecten*;
- een tabel met een *Vertaling van wettelijke functies naar maatschappelijke effecten*.

STAP 2: KIES EEN ACTIVITEIT EN BESCHRIJF EFFECTEN

Voor de verbinding tussen activiteit en effect kun je gebruik maken van een logisch model. In een dergelijk model maak je zichtbaar hoe gemeentelijke doelen, de activiteit van de bibliotheek en de gewenste effecten met elkaar samenhangen.

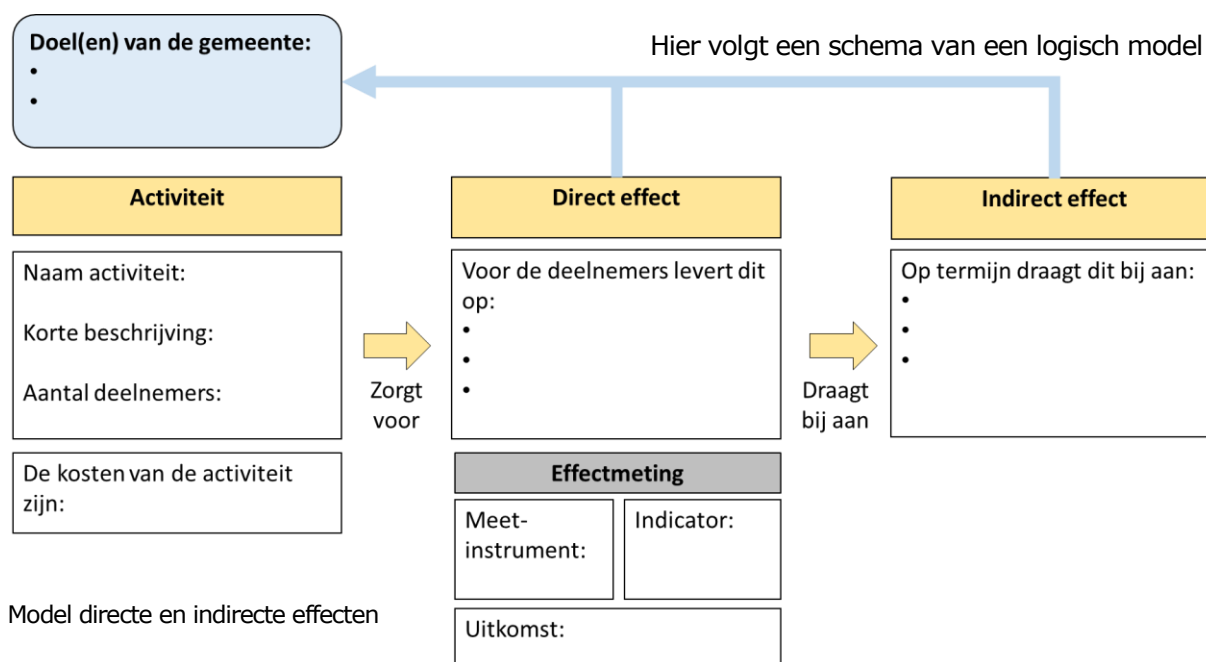
In het model neem je achtereenvolgens op:

- De doelen van de gemeente (bij voorkeur citaten uit beleidsdocumenten).
- Een korte beschrijving van de activiteit.
- Wat de kosten zijn van de activiteit.
- Wat de directe en de indirecte effecten zijn.

Directe effecten zijn effecten die direct voortkomen uit een activiteit. Bijvoorbeeld, deelname aan een Klik & Tik cursus zorgt voor toename van digitale vaardigheden.

Indirecte effecten zijn effecten waar een activiteit aan bijdraagt, maar die niet direct kunnen worden beïnvloed. Bijvoorbeeld een Klik & Tik cursus draagt bij aan verhoogd gebruik van een computer, maar het hangt van veel meer af dan de cursus of dit ook daadwerkelijk gebeurt.

- Het instrument waarmee je het effect gaat meten (bijvoorbeeld een test).
- De indicator dat het effect is bereikt. Een indicator is meestal een score op het instrument (bijvoorbeeld een score op een test). Bij een bepaalde score zeg je dat het effect is bereikt.

Model directe en indirecte effecten

Voor het beschrijven van de directe effecten kun je gebruik maken van de volgende indeling:

Educatief:

- Toename van kennis
- Toename van vaardigheden
- Verandering van attitude of waarden

Sociaal:

- Een sterkere buurt/gemeenschap
- Versterkt sociaal leven in een buurt/gemeenschap
- Verbetering van gezondheid en welzijn

Minder vaak komen voor: verandering in gedrag of een beleving bij de deelnemers.

Als hulpmiddelen voor deze stap zijn beschikbaar:

- *Template voor het logisch model;*
- *Hulpmiddel voor het bepalen van effecten;*
- *Tabel met effecten en indicatoren.*

STAP 3: BEPAAL JE INSTRUMENT EN BIJBEHORENDE INDICATOR

Bij deze stap bepaal je hoe de gewenste effecten gaat meten. Instrumenten die je kunt gebruiken zijn: interviews, vragenlijsten, logboeken, observaties, testen of focusgroepen. Vragen (mondeling of schriftelijk) worden het meest gebruikt als instrument. Verder bedenk je of alleen achteraf wilt meten of zowel vooraf als achteraf.

Je indicator is de score op je instrument die een aanwijzing geeft voor het effect. Als indicator kun je bijvoorbeeld gebruiken: de gemiddelde score op een vragenlijst of test of het gemiddelde verschil tussen een score op een test vooraf en een test achteraf.

Als hulpmiddelen voor deze stap zijn beschikbaar:

- *Hulpmiddel voor het bepalen van indicatoren;*
- *Tabel met effecten en indicatoren.*

STAP 4: PAS EEN BESTAAND INSTRUMENT AAN OF MAAK ER ZELF EEN

Het gebruik van bestaande instrumenten heeft als voordeel dat deze hun waarde al bewezen hebben en dat je niet de tijd kwijt bent om zelf een instrument te ontwikkelen. Nadeel is dat een bestaand instrument mogelijk niet zo goed aansluit bij je vraagstelling of bij je doelgroep.

Meestal maak je als instrument gebruik van een vragenlijst (mondeling, schriftelijk of online af te nemen).

Voordat je vragen gaat maken bedenk je af welke verandering je wilt meten. Dus: welke kennis wil je overdragen op de deelnemers, welke vaardigheden wil je ze bijbrengen, welke verandering in attitude wil je bereiken. Kennis is met een vragenlijst zowel direct te toetsen (vraag: waaraan herken je een veilige website) of indirect (vraag: kun je veilige websites herkennen). Vaardigheden en attitude kun je met vragen alleen indirect toetsen (vraag: kun je zelfstandig ... of wat is je houding tegenover ...). Voor directe toetsing kun je gebruik maken van testen of observaties.

Je kunt vervolgens gebruik maken van gesloten vragen, zoals meerkeuzevragen of vragen die op een schaal worden gescoord of van open vragen. De laatste geven veel inzicht, maar zijn lastiger te verwerken. Voor nadere aanwijzingen voor het maken van vragen wordt verder verwezen naar:

- *Hulpmiddel voor het opstellen van vragenlijsten.*

STAP 5: TEST HET INSTRUMENT BIJ JE DOELGROEP EN PAS HET EVENTUEEL AAN

Test altijd je instrument, ook als je gebruik maakt van een bestaand instrument.

Manieren om te testen zijn:

- Vragen door een proefpersonen laten maken en achteraf met hen doornemen.
- Vragen laten beantwoorden door telkens één proefpersoon en deze vragen hardop te denken tijdens het beantwoorden. Dit kan worden aangevuld met:
- Gerichte vragen stellen tijdens de beantwoording.
- Doornemen van de vragenlijst met een groep proefpersonen.

Bij het testen toets je onder meer:

- Zijn de vragen makkelijk te begrijpen?
- Worden de vragen begrepen zoals ze bedoeld zijn?
- Sluiten de antwoorden aan bij wat je wilt weten?
- Kunnen de proefpersonen de antwoorden kwijt die ze willen geven?
- Zijn er vragen die negatieve gevoelens of reacties oproepen?

Voor online vragenlijsten gelden nog een aantal andere testpunten:

- Was de vragenlijst makkelijk te bereiken?
- Werkte de lijst in verschillende browsers?

In het *Hulpmiddel voor het opstellen van vragenlijsten* wordt ook het uitvoeren van testen beschreven.

STAP 6: VOER DE METING UIT

In deze stap wordt de definitieve meting uitgevoerd. Dit kan betrekking hebben op meerdere metingen, zoals een voor- en een nameting of metingen bij meerdere groepen deelnemers aan een activiteit. Belangrijke aandachtspunten: maak vooraf een planning, stel een instructie op voor de uitvoering en bespreek de planning en instructie met betrokkenen.

Voor de planning is een *Template draaiboek* beschikbaar.

STAP 7: VERWERK DE RESULTATEN

Voor de verwerking van resultaten moeten antwoorden en resultaten in cijfers worden uitgedrukt. Proefpersonen of antwoordformulieren kunnen worden genummerd. Deze cijfers kunnen worden ingevoerd in een spreadsheet, bijvoorbeeld door in de eerste kolom de proefpersonen te zetten en in de volgende kolommen de resultaten per vraag of opdracht. Daarna zijn analyses mogelijk op de gegevens en kunnen gemiddelden worden berekend die bij de indicator horen.

In het *Hulpmiddel voor het opstellen van vragenlijsten* wordt ook het verwerken van resultaten beschreven.

De uitkomsten van de effectmeting kunnen in het logisch model worden opgenomen en/of in een korte rapportage.